Verschenen in: *OSJ Info 1:4*, 1 oktober 2016

Doordenkertje 41: Kleine filosofie van het wonder

Wat zijn wonderen? Zowel volgens Spinoza als volgens Wittgenstein gaat het niet om onverklaarbare doorbrekingen van wetenschappelijk vastgestelde wetmatigheden (dat zijn mirakels of interventies van buiten- of bovennatuurlijke krachten in de orde van de natuur); het gaat integendeel om eenvoudige, alledaagse zaken of fenomenen die een perfect wetenschappelijke verklaring kunnen hebben. De roos is een wonder, een baby is een wonder, een gezicht in de massa dat ons treft, een perfect gedicht of schilderij is een wonder (gedicht en schilderij zijn wonderlijke uitdrukkingen van contact met een wonder). In feite kan elk fenomeen verschijnen als een wonder, ook een plastic zak opgejaagd door de wind (zoals in de film *American Beauty*). Wonderen zien veronderstelt volgens Wittgenstein de bekwaamheid tot 'zien als' van de dingen, ze niet 'gewoon' zien (als bruikbaar of als een geheel van kenmerken), maar ze 'zien als' unieke, fascinerende zaken die ons aanspreken.

Wie het wonder ziet als wonder kan het niet negeren. Maar het onttrekt zich aan het oog van wie gejaagd of gehaast is, of opgeslorpt door praktische beslommeringen, of louter betrokken op de informatie die erin te vinden is. Het wonder reveleert zich alleen aan wie er aandacht voor heeft, aan wie 'het derde oog' heeft. Die aandacht kan men niet commanderen; in het beste geval kan men de voorwaarden scheppen waarin ze (af en toe) mogelijk wordt. Niemand is totaal immuun voor de ervaring van het wonder (tenzij psychopaten, of mensen in depressie of erge pijn). Vandaag overheerst vreemd genoeg de gedachte dat het wonder iets onbelangrijks, iets frivools is. Het echte leven draait om iets anders, om altijd meer en beter (succes, geld, aanzien), om iets cumuleerbaars waar we macht over hebben, waaraan we moeten werken; of nog om zoveel mogelijk genieten (You Only Live Once). Dat is tenminste de heersende doctrine. Maar ze is gebaseerd op een buitengewoon enge blik op het leven en de activiteit van mensen. In feite staat het leven van mensen in dienst van een of ander wonder dat hun leven ten diepste bepaalt: een vrouw of een man, kinderen, een taak of job waarin iets hen aanspreekt en levenszin geeft (onderwijs, zorg, de veiligheid van de gemeenschap, de bloei van een organisatie, enzovoort). Natuurlijk leidt dat niet constant tot het feest van de aandacht, natuurlijk wordt dat doorkruist door onzuivere motieven (zoals activisme, jaloezie, winstbejag), maar dat neemt de grondwaarheid niet weg.

Vanzelfsprekend zijn kennis, kunde en organisatie van groot belang in het leven, maar ze zijn uiteindelijk ondergeschikt aan het contact met de wonderen van het leven en de enorme existentiële gevolgen die dat contact in het leven heeft. Alle belangrijke domeinen van het dagelijks leven veronderstellen het 'zien als', het contact met het wonder: uiteraard de 'gewone' relaties met geliefden, vrienden, mensen die ons pad kruisen; maar hetzelfde is het geval in de domeinen van erotiek, ethiek, religie, kunst (en zelfs politiek, waar fenomenen als charisma een belangrijke rol spelen). In elk mensenleven is de revelatie van een of ander wonder (de vrouw of de man, het kind, de vriend, literatuur, muziek, …) de bron van onvoorstelbare, soms levenslange overgave die het hele bestaan beheerst. Hoe kan men beweren dat het wonder iets in de marge, iets frivools zou zijn?

Zoals ik in een vorig doordenkertje (34) betoogde, is het wonder (of het nu om een religieus wonder gaat of niet) helemaal niet tegenstrijdig met wetenschappelijk inzicht: ‘geloven’ in het wonder (van de geliefde, van het kind) is niet irrationeel; het is onvermijdelijk voor wie ‘ziet als’. Het is helemaal niet zo dat hoe meer we weten, hoe minder plaats er is voor het wonder. Wat tegenstrijdig is met het ‘geloof’ in het wonder is niet het wetenschappelijk of theoretisch weten, maar de dorheid, de sleur, het activisme aanwezig in de zucht naar gewin en succes.
Herman De Dijn